

GONDOLATITTAS KÖLTEMÉNYEK

IVO ANDRIĆ: *Šta sanjam i šta mi se događa. (Amiról álmodom, és ami történik velem)*

Prosveta, Beograd, 1976.

„A néma és megcsonkított hárfa előtt esküszöm, hogy alázatosan fogom hallgatni a múltó napok zenéjét, és örömmel és hálással fogadok majd minden hangot, amely a haladó lényektől és körülöttem álló tárgyaktól származik.”

A haladó lények és dolgok hangjai? Ebből tevődne össze a kötet? Ezek rögzítéséből?

Amiről álmodom, és ami történik velem. Tehát álom: a valóság elvonatkoztatott vetülete. Ami a költővel történik, az kívülről nézve jelentéktelen. Történés alatt azonban itt, az ember bensőjében lejátszódó drámát értünk.

Andrić kötete a képzelet szárnyán való pihenés, lázas arcot legyező hús ág, a képzeleté, kőhullást követő hullámlás végző gyűrűzése valahol mélyen, a lélek sötét taván, „amelyet semmi sem emel, és amelybe senki sem tekint belé”. Ez a tó fölött természetes, hogy visszhangzanak a halandók és tárgyak hangjai.

Újra Andrić képébe kapaszkodom: *szívem sötét tava*. Petar Džadžić mondja az utószóban: a versek sajátos szelepként szolgáltak. Füst Milán jellemezte Osváth Ernőt így: a fekete napfény. Az Öregség költőjét kell most magát idéznem:

.....*Jószívű szellem,
Idegen szellem közeleg s tengerzöld
Szőlőfürtöt tart bús arca elé.*

(*Nyilas-hava*)

Keresem a rokonságot. Sötétség. Fekete napfény. Mégsem nap. Hiszen „*Akik sokat szenvednek, nem szeretik a dolyfős napot*”. Jószívű, búsar-cú szellem. Nem zeng, nem koppan a dal. A vallomás természetes monotóniája: „*Csőndben kívánok élni, munkában, a szilváskertek fölött.*”

Holdfény a tavon, levelek lakkján. Vallomásosság. Jellemezhetem így Andrić költészetét?

A versek időrendi sorrendben állnak. Hetvenkét költemény az *Ex ponto* és a *Nyugtalanságok* prózaversein kívül, amelyek nem kerültek a kötetbe.

Miről adnak hírt a címek? Fényről, fényhiányról, évszakokról, utazásról, magáról a gondolatról (mert a gondolatnál nagyobb gyönyörűséget nem ismer), halálról, Petar Džadžić Jelenára is felhívja a figyelmet: az el-feltűnő, tejuveg mögött mozgó, szemérmes akvarell egymásba mosódó színei közt lebegő nóalak valótlanságára.

Valami fáradtság, valami melankólia honol e versek táján:

*A szürke égen, a reménytelen víz
[fölött úszik
Egy sirály és egy felhő.*

Ködök süllyednek és emelkednek. Egy nagy íróegyéniség reményeken, novellákon túli megnyilvánulásai. Szükségletből fakadó sorok. Lazítás. Spontán panasz. Ahogy a hó a talpak alatt sír.

*Kilencszáz szürkület kívánt egy
[örömet,
Amíg elfeledve, elhagyatva,
[megvetésben*

*Éltem
És úgy tapodtak rajtam, mint a hidon
[a víz fölött.*

Nem mondhatom el senkinek, elmondom hát mindenkinek. A prózaírás satujából kiszabadult lélek reflexiói. A tapasztalatok koponyahegyén a tiszta levegő. Bölcsesség súlya alatt lecsukló fej.

Mint a szomjas vándor a forrás vizét, úgy issza az olvasó szeme a föl-fölbukkanó képek színeit. A képeket, amelyek a költészet esszenciája, mondják:

*Mint egy jószágos nagy lámpa,
Leng egy gondolat bennem.*

Vég című hétsorosában az ősz gazdagsága vetül szemünk elé, Kosztolányi *Őszi reggelijéhez* hasonlatosan:

Szeptember
Drága dölt pohár
Melynek szélét bor nedvesíti.

Németalföldi csendéletek atmoszférája. Végtelen nyugalom költészete. Holt tenger.

Illatozik az éj. Vakít nyugodt, végtelen játékkal a fénynek és ugyanolyan átmeneteivel a sötétnek. Burjánzik.

André Malraux könyve, a *Musée Imaginaire* (Elképzelte múzeum) egymástól távol eső, de egymáshoz döbbetesen hasonlító műalkotások képét hozza. Szentől szembe láthatás Apolló és Buddha-fejet. És mennyi hasonlóság! Csak a szem. A keleti alázatosan lesütött, az európaié szinte kutatva előretökint.

Visszatérek rokonításaimhoz.

Az én képzeletbeli múzeumomban a következő két részlet kerülhetne az összevetés tárolójába, mint egy-egy nagyszerű festmény kinagyított részlete:

A hegyről láttam a hajnalt, amint szétömlött a sok hegycsúcson és beborította a fél eget. Látásomat vették a mérges, fénylő és hideg könnyek, amelyek oktanul hullottak.

(I. Andrić: *Hajnal*)

.....s a tárgyaltalan zokogás is:
Mikor döngő hajnalodások vértelen
[messzeségei
hányszor

Leborultam elétek!

(Füst Milán: *Öregség*)

Tehát mindkettő hajnalban „történi”, végtelen messzeségek jelenlétében. További párhuzam: a könnyek látszólag ok nélküli patakja.

Idézetek panoptikumából, képzelte múzeumból a fénybe.

Andrić mondta: „...én nem válsztanám el a prózát a poézistól. Egyáltalán tudni szeretném, hol lehet a határvonalat meghúzni a kettő között.”

Alekszandar Petrov szerint téves lenne Andrićot nagy költőnek kikiáltani, de éppúgy helytelen verseit nyitott kérdésként hagyni. Andrić prózaversei hozzájárultak a szerbhorvát költői nyelv megújodásához, amely ösztönösen szabadulni igyekezett a parnasszista és szimbolista költészet merev szabályaitól és az I. világháború alatt keletkezett naívan romantikus hazafias költészet hatásától.

Az irodalomtörténész, kritikus látó szeme. Az olvasó érző szíve-lelke. Az utóbbihoz szölok. Az ő asztalára teszem le a könyvet, amely a megmértetés után sem bizonyult könnyűnek. Csak ára (80 dinár) nem emelné oly iszonyatos magasba, teszi hozzáférhetetlenné.

Kevesek fülébe jut el így az üzenet, a gondolatittas szép szó.

VIRÁG ÁGNES

A ZMAJ-DÍJAS VÁNDORÉNEKES

SLOBODAN MARKOVIĆ: *Luka (Kikötő)*.
Matica srpska, 1975.

A Njegoš-, a Prešern- és a NIN-díjjal együtt az újvidéki Matica srpska Zmaj-díja irodalmunk időtállóbb értékeit hivatott félmjelteni. A szerbhorvát nyelven tavaly megjelent verseskötetek szerzői közül a neves kritikusokból álló bíráló bizottság, mint ismeretes,

az idén Slobodan Markovićnak ítélte oda a Zmaj-díjat, a Matica kiadásában 1975-ben megjelent *Luka (Kikötő)* című kötetéért.

Művelődésünk e százötven évvel ezelőtt Budán megalakított nagyműtű intézménye az idén egy rendkívül